

Hvalfangernes hustruer

I anledning av at det i dag er tre dager til den internasjonale kvinnedagen 8. mars, vies denne ukens historiske tilbakeblikk nett-opp til kvinnene, nærmere bestemt til hvalfangernes hustruer.

TEKST: HANNE GARMEL

Hvalfangerhustruene var en variert gruppe kvinner både med tanke på bakgrunn, bosted og økonomiske forhold. Det de likevel hadde til felles, var at de ofte måtte ta forefallende avgjørelser i forhold til barna og husholdet nærmest på egenhånd mens ektemennene deres var på hvalfangst i om lag et halvt år av gangen. I tillegg søkte mange sammen ved årlige begivenheter slik som hvalfangernes avreise og hjemkomst ved bryggene rundt om i Vestfold, samt ved de månedlige lønnsutbetalingene kalt «trekken».

KVINNEDAGSMARKERING. Når det gjelder markering av 8. mars som en spesiell kvinnedag, finnes det riktignok lite i det historiske kildematerialet som belyser hvalfangerhustruenes forhold til akkurat dette, og parallellen skal derfor ikke trekkes for langt her heller. Mange lesere tenker sikkert også at dette henger sammen med at kvinnedagen er av relativt ny dato, ettersom den ofte assosieres med 1970-tallet og ulike nyfeministiske retninger. Sett på denne måten var hvalfangsten for Vestfolds del allerede et avsluttet kapittel innen demonstrasjonstogene og arrangementene vi ofte tenker på som kvinnedagsmarkeringer i nyere tid tok til.

Disse antagelsene stemmer imidlertid ikke helt, og et

Fotoet viser et dekorert hvaløre.

FOTO: HVALFANGSTMUSEETS ARKIV

kort historisk tilbakeblikk kan derfor være på sin plass. Den første markeringen av en internasjonal kvinnedag kan faktisk føres 101 år tilbake i tid, til tyske Clara Zetkin og hennes ønske om en internasjonal dag viet til kvinnekamp.

Når det gjelder selve datoen 8. mars, kan denne videre blant annet knyttes til kvinnedagsmarkeringen i St. Petersburg i 1917, en dag som for øvrig spilte en viktig rolle i opptakten til den russiske revolusjon som startet senere samme år.

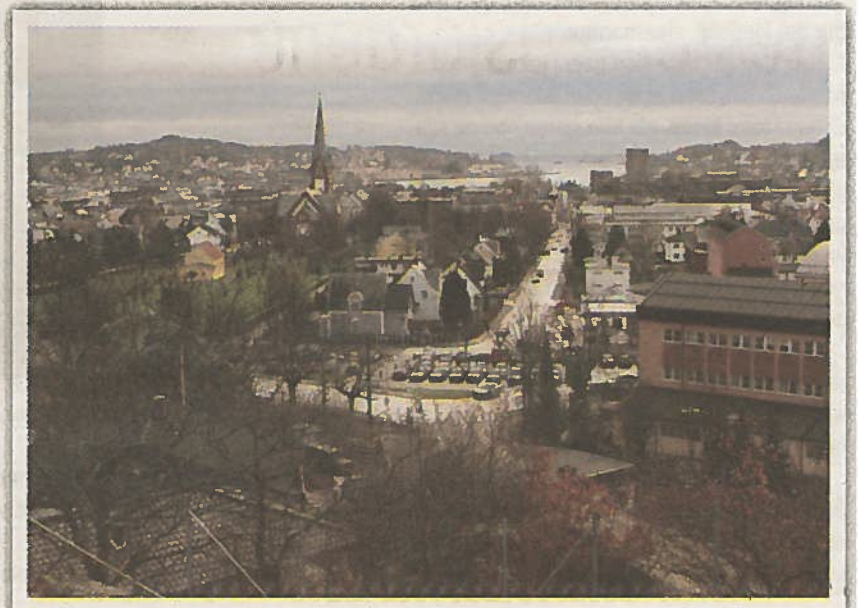
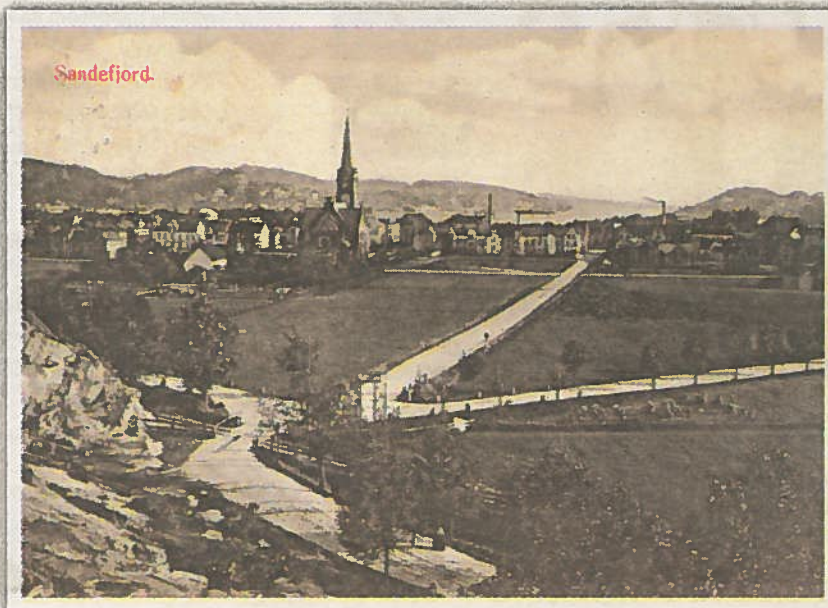
Ser vi tilbake til vårt eget land, finner vi kvinnedagsmarkeringer både i mellomkrigstiden og i årene etter andre verdenskrig, om enn med en litt annerledes form og innhold enn det kvinnedagsmarkeringene fra 1970-tallet er kjent for. Først ved inngangen til

1970-tallet gjennomgikk kvinnedagen en kraftig revitalisering som førte til at den etter hvert inntok de formene vi siden kjenner, med demonstrasjonstog og debatter om likestilling og kvinnesaksspørsmål i det offentlige rom.

HVALFANGERKONENES FORENINGSLIV. Men hva så med hvalfangerhustruene, stod de på noe vis samlet og kjempet for felles rettigheter? Kildematerialet forteller oss at hvalfangerhustruene, lik øvrige samtidige kvinner, gjerne var med i ulike sosiale foreninger på fritiden dersom de hadde tid til det, samtidig som det later til å ha vært få «rene» hvalfangerhustruforeninger i Sandefjord. Mange søkte i stedet sammen i foreninger

ØR OG NÅ

Saker
og ting
som setter
minnene
i sving

Hvalsmykker

Dekorerte hvaltenner, også kjent som scrimshaw var populære pyntegjenstander i mange hvalfangerhjem. Smykker i hvaltann var kanskje noe mindre vanlig, men i Sandefjord var Olaug Brun kjent for sine smykker laget av blant annet hvalteiner.

I naturreligioner heter det at man får kraften og styrken til for eksempel en bjørn ved å ha en bjørnetann rundt halsen. Dette var nok ikke tanken bak smykkene av hvaltenner, snarere en mulighet for å utnytte restavfallet etter døde hval. Smykket på fotoet, laget av Olaug Brun, er av en polert hvaltannbit med påsatt blekksprutøye(!) og med kjede i nysølv.

«Enern»

TEKST: RAGNAR IVERSEN

FOTO VIA INGER MARIE WINGE-SØRENSEN

Hvalbåten «Enern»(3) var Norges første nybyggede hvalbåt, bygget for motordrift. Den var også den største og kraftigste på verdensbasis. Drevet fram av en sekssylindret Norberg Diesel på 2.700 BHK, som ga den en fart på over 16 knop. «Enern» ble bygget ved Moss Værft & Dokk for A/S Odd (A/S Thor Dahl), Sandefjord. Sjøsett 29/9-1952. Gudmor var fru Inger Marie Winge-Sørensen.

Båten hadde stor bunkerskapasitet og derfor en stor aksjonsradius. Båten var også den første hvalbåt utstyrt med vribar propell, og propellen var den største som til da var bygget. Den hadde en diameter på 3,2 meter.

De første ni årene i fangst for flk. «Thorhøvd». Etter siste sesong i isen 1966/67 lå hun i opplag inntil salg i 1970. Solgt til Ivan Ulsund Rederi, Rørvik 20/6-1970 for ombygging til havgående fiskefartøy. Hun fikk navnet «Trønderbas». I 1972 oppnådde hun norgesrekord i føringsmengde med 12.500 hl. lodde, tatt på Finnmarkskysten. Hun ble god butikk for de nye eierne. Solgt til hugging i Danmark i 2003.

MINNER
FRA NÆR
FORTID

SANDEFJORD
LOKALHISTORISKE SENTER
på Pukkestad gård

Har du bidrag til denne siden?

Levér det i avisresepsjonen mkr. Lokalhistorisk senter. Bilder merkes med hvem, hva, hvor, når og helst med en liten beskrivelse. Husk navn og adr. på utlåner. Har du elektronisk stoff, send det til: lokalhistorie@sb.no

Sandefjord Lokalhistoriske senter Info-gruppe:

består av redigerer Harald Fevang og medarbeiderne Kirsten Wang Henniksen, Otto Ågesen, Roger Davidsen, Ragnar Iversen, Tore Sandberg, Bjørn Hoelseth, Dag Ingemar Børresen, Sven Erik Lund, Gro Midttun og Bjørn Marum Olsen. Kontaktperson: Sven Erik Lund, tf. 928 27 154 - sv-er-lu@online.no

Mange møtte fram ved hvalfangernes avreise fra Sandefjord i mellomkrigstiden.

FOTO: HVALFANGSTMUSEETS ARKIV

der også koner av andre sjømenn deltok, slik som Sjømannsmisjonen eller Maskinistforeningens Kvinneforening, eller de kunne være medlem av en lokalavdeling av Norske Kvinners Sanitetsforening for å nevne noen.

Et litt hyggelig vitnesbyrd om at hvalfangerne satte pris på sine hjemmeverende hustruer og den innsatsen de gjorde her hjemme, finner vi også i de mange fritidsarbeidene kvinnene gjerne mottok som gaver når hvalfangerne vendte hjem om våren. Fritidsarbeidene ble lagd om bord på båtene i ledige stunder av resteprodukter etter slaktede hvaler eller fangstmateriell. Mange minnes sikkert både tepper og belter. For ikke å snakke om de mange pingvinfigurene laget av spermhvaltenner og menneskeansikter laget av hvalrøknokler som fantes

rundt om i de sandefjordske hjem under hvalfangstperioden.

HVALFANGSMUSEET ØNSKER MATERIALE. Til tross for at vi ved Hvalfangstmuseet vet en god del om hvalfangerhustruenes og hvalfangerfamilienes hverdagsliv, ønsker vi gjerne å få vite mer. Så dersom du eller noen du kjenner sitter på fotografier, brev eller annet materiale som kan kaste lys over denne siden av hvalfangsthistorien, ser vi gjerne at du tar kontakt med oss på museet. Fotografier av hvalfangerfamiliene under mennenes fravær er av spesiell interesse.

Opplysninger og forslag kan sendes til: hvalfangstmuseet@vestfoldmuseene.no

Prestegårdsjordene

TEKST: HARALD FEVANG

FOTO: OTTO AAGESEN

Rune Aasrums postkort viser Prestegårdsjordene i Sandar for godt og vel 100 år siden. Midt på bildet kommer Moveien ned og krysser jernbanen ved den vesle fjellkollen som i dag kalles «Sukkertoppen» til venstre. Her ligger også veien som den gang het Løkkeveien, og som senere ble til Dronningensgate. Sandefjord Kirke med kirkegård og kapell ble bygget på Prestetraet i 1903, der også jernbanestasjon og togspor ble bygget allerede i 1881. Noen år tidligere, i 1853, ble det julekvelden dette året observert en ulv med noe stort i munnen raskende over disse jordene. Dagen etter var en av byens lenkehunder borte, og restene av den ble funnet oppunder Melollen.

Noe senere ble dette jorde eller traet som det kaltes, tatt i bruk til videre byutvikling for Sandefjord. De første husene i Nybyen ble bygget allerede i 1854, og i 1896 var en av byens kjente menn ute med følgende annonse i lokalavisen: «Madjord i lassevis billig til salgs hos Thor Dahl.» Dette jordsmonn tok denne forretningsmannen fra de innkjøpte arealer fra Sandar Prestegård.

Dagens bilde fra strøket der Pestegårdsjordene tidligere lå med sine beiter og komband, viser Jotuns anlegg, parkeringsplassen ved Bommene og rekken av villaer i Dronningensgate.